

Jarosław Różański

"Kształtowanie się podstawowych tekstów wiary w języku malgaskim", Wojciech Kluj, Warszawa 2013 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 52/1, 214-217

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rozumieć meandry ludzkiej egzystencji. Wśród cytowanych autorów, polskich i zagranicznych, są m.in.: Paul Claudel, Michel Quoist, Thomas Merton, Adam Mickiewicz, Cyprian K. Norwid, Konstanty Ildefons Gałczyński, Leopold Staff, Roman Brandstaetter, Jan Twardowski, Marek Skwarnicki, Leszek Kołakowski, Janusz St. Pasierb, Czesław Miłosz i inni. Obok poetów i filozofów cytuje też wypowiedzi papieży – św. Jana XXIII i Benedykta XVI.

Zarówno omawiana Część III, jak i cały tryptyk „*Chwalcie Boga w waszym ciele!*” jest cennym dziełem oraz wartościową lekturą i dla wierzących, i dla poszukujących wartości życia, tak na płaszczyźnie filozoficznej, teologicznej, jak i liturgicznej, której przecież nie sposób oderwać od egzystencji człowieka.

Należy się więc wielkie uznanie dla pracowitego i uczciwego Uczonogo, który w sposób mądry i szlachetny, a nadto pięknym i komunikatywnym językiem przybliży czytelnikowi fundamentalne prawdy dotyczące ludzkiej egzystencji.

Na podobne uznanie zasługuje Wydawnictwo, które wydało książkę w sposób staranny i piękny, zachęcający czytelnika do jej nabycia i lektury. Tym zresztą od lat szczyści się Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Jana Pawła II.

Ks. Jan Decyk

Wojciech Kluj OMI, *Kształtowanie się podstawowych tekstów wiary w języku malgaskim*, Wydawnictwo *Missio-Polonia*, Warszawa 2013, ss. 380 (Seria „Studia i Materiały Misjologiczne”, nr 20)

Droga pracy misyjnej oraz zainteresowań naukowych ks. dra Wojciecha Kluję, poświadczona rozwojem jego głównych nurtów badawczych, doprowadziła do próby oryginalnej syntezy w postaci rozprawy habilitacyjnej pt. „Kształtowanie się podstawowych tekstów wiary w języku malgaskim” (Warszawa 2013, ss. 378). Można powiedzieć, iż jest ona zwieńczeniem poszukiwań teologii i historii misji. Wybrany przedmiot badań wydaje się bardzo zasadny, gdyż przenikanie się wia-

ry i kultury w świecie dawnym i współczesnym jest zjawiskiem coraz szerszym, a wobec kultur afrykańskich panuje nadal wiele negatywnych stereotypów i uprzedzeń, które mają swoje korzenie w wieku XIX.

Tytuł rozprawy ks. Wojciecha Kluja „Kształtowanie się podstawowych tekstów wiary w języku malgaskim” wskazuje na cel bardzo szeroki i tym samym bardzo skomplikowany. Na szczęście jej autor we wprowadzeniu precyzuje zakres rozprawy, podaje jej metody oraz stawia cele.

Autor przedstawił swoją problematykę w trzech częściach. Pierwsza część określa ramy badań. Autor wskazuje w niej, iż niniejsza praca – chociaż dotyczy zagadnień językoznawczych – w zasadniczej swojej części jest pracą teologiczną. Z tego powodu punktem wyjścia pracy stała się analiza współczesnego nauczania *Magisterium Ecclesiae* oraz tradycji misjologicznej. W tej części autor precyzuje także, co według niego oznaczają „podstawowe teksty wiary” i jaka była praktyka ich tłumaczeń. Przy tym zwraca uwagę na specyfikę języka malgaskiego i świat duchowych wyobrażeń ludności zamieszkującej wyspę.

W drugiej części pracy autor prezentuje kształtowanie się podstawowych tekstów wiary w czasach przedkolonialnych i kolonialnych. Następnie ukazuje to badając dawne katechizmy i tłumaczenia biblijne. Dalej koncentruje się na analizie kształtowania się malgaskiej wersji „Ojczy nasz”, wersji Pozdrowienia Anielskiego, Składu Apostolskiego, sformułowania Dekalogu oraz popularnej formuły Przykazań Kościelnych. Na końcu zaś ukazuje główne problemy tłumaczeń biblijnych na Madagaskarze w tradycji zarówno protestanckiej, jak i katolickiej.

W trzeciej części podejmuje się analizy podobnego procesu kształtowania się podstawowych tekstów wiary w okresie na nowo zdobytej niepodległości, analizując te same teksty w tłumaczeniach po Soborze Watykańskim II, koncentrując się na tłumaczeniach, mszału i liturgii godzin. Nie pomija także bardzo ciekawego i oryginalnego wątku miejscowych pieśni religijnych.

Struktura pracy jest poprawna i nie budzi większych wątpliwości. Teologicznym mottem książki jest myśl wyrażona przez Pawła VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi*, że depozyt wiary chrześcijańskiej jest wciąż na nowo przekładalny na wszystkie kultury i języki. Autor uczynił z tego przekonania nic przewodnią swych poszukiwań. Postanowił

potwierdzić to przekonanie zajmując się tłumaczeniami podstawowych tekstów wiary na język malgaski. Ponieważ autora zainteresował bardziej proces tworzenia się malgaskiej wersji pojęć teologicznych, niż poszczególnego doboru terminów, dlatego nie było konieczności dokładnej analizy doboru poszczególnych ważnych pojęć w malgaskiej wersji Biblii. W najobszerniejszej części pracy autor zaproponował wybranie kilku „krótkich” tekstów, które można by określić „podstawowymi tekstami wiary”. Na ich przykładzie postanowił przyjrzeć się interesującemu nas procesowi. Z praktyki rozwoju przygotowania do chrztu świętego, z którym związane było nauczanie się na pamięć kilku tekstów wybrano kilka najczęściej się powtarzających. W pewnym sensie odpowiada to również naszemu tradycyjnemu polskiemu „pacierzowi”. Ponieważ w niektórych przypadkach istniały pewne różnice, dlatego ostatecznie do analizy wybrał te teksty, które zostały przetłumaczone na język malgaski w najstarszym katechizmie. W skład tej pierwszej grupy weszły takie teksty, jak „Ojcze nasz”, „Zdrowaś Maryjo”, a także Skład Apostolski, Dziesięć Przykazań Bożych oraz Przykazania Kościelne.

Propozycją metodologiczną, która wydaje się zasługiwać na szczególną uwagę jest pomysł opracowania czterech zasad referencyjnych. Pierwsza z nich to podkreślana przez autora zasada „podwójnej wierności” (wierze i miejscowemu językowi), która streszcza odwieczny problem, jak wyrazić dawne prawdy w nowym języku, kiedy nie da się tego przenieść na nowy język w dosłownym znaczeniu. Zasada „odniesienia kulturowego” przypomina, że w różnych kulturach różne słowa mają inne odniesienia do całego kontekstu kulturowego i dlatego nawet to samo słowo znaczy nieco inaczej w innym języku. Zasada „dynamiki języka” przypomina z jednej strony, że wybory poszczególnych słów nie są nieodwracalne. Z drugiej zaś strony stanowi dobre stwierdzenie, że niekiedy zachowując tradycję słowa zachowuje się pewne określenia archaiczne, które zostają utrwalone w języku. Zasada „zbiorowego podmiotu tłumaczącego” stanowi przypomnienie, że podstawowe teksty wiary nie są osobistą własnością kogokolwiek, ale ich faktycznym „właścicielem” jest wspólnota. Z jednej strony te podstawowe teksty muszą uzyskać oficjalną aprobatę kompetentnych autorytetów, a z drugiej muszą zostać „przyjęte” przez modlącą się wspólnotę.

Chociaż autor wywodzi te cztery zasady oraz to pytanie z dokumentów *Magisterium Ecclesiae*, to jednak sam ich dobór jest jego dziełem. Można nawet odnieść wrażenie, że to autor sam je określił, a jedynie aby uchronić się przed ewentualną krytyką ze strony teologicznej wykazał, że zręby tych zasad można odnaleźć również we współczesnych dokumentach papieskich. Pozostawiając specjalistom dyskusję nad poprawnością tych metodologicznych zasad, ta część wydaje się przedstawiać najbardziej samodzielłą i oryginalną część pracy.

Zasadniczo autor zainteresowany był śledzeniem procesu tworzenia się podstawowych pojęć teologicznych w języku malgaskim. Odwołania w przypisach do różnych autorytetów językowych sprawiają wrażenie solidności tej analizy. Co do poprawności językowej muszą się jednak wypowiedzieć specjaliści od tego języka. Obszerne zakończenie podaje kilka interesujących wniosków.

Zaletą rozprawy jest także próba możliwie całościowego podejścia do tematu, czyli ukazanie jak najszerszego spektrum kultury plemion malgaskich. Jawi się tutaj jednak pewien niedosyt, związany ze wspólnototwórczym charakterem tradycyjnych religii malgaskich, a zwłaszcza rytuałami przejścia, gdzie wiele terminów używanych w tłumaczeniach chrześcijańskich nabiera nieco innego, lokalnego kolorytu.

W pracy habilitacyjnej ks. dra Wojciecha Kluja daje się wyraźnie zauważyć jej charakter teoretyczny, co uwydatnia zwłaszcza dość szybkie przechodzenie od przypadków „ogólnych”, wyjętych z dokumentów kościelnych i rzeczywistości afrykańskiej do przypadków „szczegółowych”, malgaskich, i odwrotnie. Autor podkreśla przy tym swoje szerokie spojrzenie na omawiane kwestie oraz osadza rzeczywistość dialogu Kościoła z wartościami religijno-społecznymi Malgaszy.

Jarosław Różański OMI